

INTERNATIONAL JOURNAL OF FIELD EDUCATION

An Analysis of Achievements and Activities included in the Secondary School Social Sciences Curriculum from the Perspective of Common and Course-specific Skills*

Murat Aydemir¹

Dumlupinar University, Educational Sciences Institute

Kadir Adamaz²

Celal Bayar University, Faculty of Education

Abstract

This study is a qualitative research aiming to define to what extent the common and course-specific skills are taking place in the achievements and activities included in the Curriculum of Social Sciences introduced in 2005-2006 school year for Secondary Schools. In this research, achievements, activities and skills included in the Curriculum of Social Sciences (5th-7th Grades) were scanned through document review method. Sub-skills belonging to skills involved in the Secondary School Social Sciences Curriculum were gathered to compile a “Skills Check List”. Via this checklist, it was tried to determine to what extent common and course-specific skills aimed at Secondary School Social Sciences Curriculum were taking place at the achievements and activities listed in the Curriculum. According to the results of the study, the top-ranking skill is “Critical Thinking”. It was also noted that in the extent of achievements and activities, some skills were not even involved. It is determined that skill of “Empathy” was not involved in activities, and “Accurate and Efficient Use of Turkish” and “Time and Chronology Perception” skills were not included in achievements. At the extent of achievements and activities, skills specific to Social Sciences were taking place at lower levels while common skills were taking place at top levels.

Review Article

Key Words:

Activity,
Achievement, Skill,
Social Sciences

---

¹ Corresponding Author:

PHD Student

[murataydemir @windowslive.com](mailto:murataydemir@windowslive.com)

² *Assist. Prof.*

kadir.adamaz@cbu.edu.tr

* This article derived from Master’s thesis.

Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki Kazanım ve Etkinliklerin Ortak ve Derse Özgü Beceriler Açısından İncelenmesi*

Murat Aydemir¹

Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Kadir Adamaz²

Celal Bayar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Özet

Bu araştırma, 2005-2006 öğretim yılında uygulamaya konulan Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki (5-7. sınıf) ortak ve derse özgü becerilerin, programda yer alan kazanım ve etkinliklerde ne düzeyde yer aldığını belirlemek amacıyla yapılmış, nitel bir araştırmadır. Araştırma, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında (5-7. sınıf) yer alan kazanım, etkinlik ve becerilerin doküman incelenmesi yöntemi ile taranması şeklinde yapılmıştır. Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı içerisinde öğrencilere kazandırılması hedeflenen ortak becerilere ve derse özgü becerilere ait alt beceriler bir araya getirilerek “Beceri Kontrol Listesi” oluşturulmuştur. Beceri kontrol listesinden yararlanarak Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında kazandırılması hedeflenen ortak becerilerin ve Sosyal Bilgiler dersine özgü becerilerin programda yer alan kazanım ve etkinliklerde ne düzeyde yer aldığı belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre; kazanım ve etkinlik boyutunda en fazla yer alan becerinin “Eleştirel Düşünme” becerisi olduğu görülmüştür. Kazanım ve etkinlik boyutunda bazı becerilere hiç yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Etkinlik boyutunda hiç yer alamayan becerinin “Empati” becerisi olduğu, kazanım boyutunda ise hiç yer almayan becerilerin ise “Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma” becerisi ile “Zaman ve Kronoloji Algılama” becerisinin olduğu tespit edilmiştir. Kazanım ve etkinlik boyutunda en az yer alan becerilerin Sosyal Bilgiler dersine özgü becerilerin olduğu, en fazla yer alan becerilerin ise ortak beceriler olduğu görülmüştür.

Derleme Makale

Anahtar Kelimeler:
Etkinlik, Kazanım,
Beceri, Sosyal
Bilgiler

---

¹ Sorumlu Yazar:

Doktora Öğrencisi

murataydemir@windowslive.com

² Yrd. Doç.

kadir.adamaz@cbu.edu.tr

* Bu makale, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde 2015 yılında Yrd. Doç. Dr. Kadir Adamaz danışmanlığında yapılan yüksek lisans tezinin bir bölümünü içermektedir.

Giriş

21. yüzyılın beraberinde getirmiş olduğu değişim ve dönüşüm hareketlerine bağlı olarak ülkeler eğitim programlarını toplumun ihtiyaç ve beklentisi doğrultusunda yeniden yapılandırmış ve çağın değişen koşullarına uyum sağlayacak bireylerin yetiştirilebilmesi içinde eğitim programlarında köklü değişikliğe gitmişlerdir (Ata, 2012). Ülkeler her çağda yaşanan değişim ve yenilik hareketlerine bağlı olarak eğitim programlarını ve politikalarını sürekli sorgulamalıdır (Hayırsever ve Kısakürek, 2014). Sorgulanmayan, yeniliğe açık olmayan eğitim programlarının çağın ve toplumun ihtiyaçlarına cevap veren bireyler yetiştirmesi mümkün gözükmemektedir. Nitekim Türkiye’de 1924, 1926, 1936, 1948, 1962, 1968 ve 1998 yıllarında eğitim programlarında çağın ve ülkenin siyasi koşulları bağlı olarak değişiklik yapılmıştır. En kapsamlı değişim ise 2005 yılında uygulamaya konulan öğretim programıyla sağlanmıştır. 2002-2004 yılları arasından taslak çalışmalarına başlanılan program için akademik tezlerin bulgu ve sonuçlarından yararlanılmış, ilgili sivil toplum örgütlerinin görüşleri alınmış, aynı zamanda çok sayıda müfettiş, öğretmen, veli ve öğrencinin görüşüne başvurularak program şekillendirilmiştir (Akdağ, 2008: 76-77). Hazırlık aşaması 2004-2005 yılı itibariyle tamamlanan programın 9 ilde toplam 120 okulda pilot uygulaması gerçekleştirilmiştir (Karadeniz, Eker ve Burunsuz, 2015). 2005-2006 eğitim-öğretim yılında ise uygulamaya konmuştur. Bu kapsamlı program değişikliğinin gerekçesi Millî Eğitim Bakanlığı tarafından:

“Tüm dünyada bireysel, toplumsal ve ekonomik alanda yaşanmakta olan değişimi ve gelişimi; ülkemizde de demografik yapıda, ailenin niteliğinde, yaşam biçimlerinde, üretim ve tüketim kalıplarında, bilimsellik anlayışında, toplumsal cinsiyet alanında, bilgi teknolojisinde, iş ilişkileri ve iş gücünün niteliğinde, yerleşme ve küreselleşme süreçlerinde görmek mümkündür. Tüm bu değişim ve gelişimleri eğitim sistemimize ve programlarımıza yansıtacak bir zorunluluk hâline gelmiştir” şeklinde açıklanmıştır” (MEB, 2005a).

Küreselleşmenin etkisiyle oluşan yenedünya düzeninde birçok devlet, klasik devleti anlayışının ihtiyaç duyduğu pasif itaat eden vatandaş yetiştirme anlayışından uzaklaşmıştır. Bunun yerine günümüz devletleri, ülkesinde ve dünyada olanlardan haberdar olan, içerisinde yer aldığı toplumu yakından tanıyan ve sorunlarına pratik çözümler üretebilen, yaratıcı fikirler sunan, eleştiren, sorgulayan, teknolojiyle barışık, yaşamsal ve zihinsel becerilerini etkili bir şekilde kullanabilen bireyler yetiştirilmeye yönelmişlerdir. Aynı zamanda hayat şartlarının gittikçe zor ve karmaşık bir hal alması yaşamsal ve zihinsel becerileri gelişmiş nitelikli insanlara olan ihtiyacı daha da artırmıştır (Mutluer, 2013). Bu ihtiyaç doğrultusunda, 2005-2006 eğitim-öğretim yılında uygulamaya konulan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında da bireye kazanım ve etkinlikler aracılığıyla kazandırılmak üzere bir takım becerilere yer verilmiştir. 21. Yüzyıl çağının ve toplumlarının ihtiyaçlarına cevap verecek bireylerde olması gerekli olan bu beceriler öğretim programında ortak ve derse özgü beceriler olmak üzere iki grupta ele alınmıştır. Ortak beceri olarak 9 beceri belirtilmiştir. Bu beceriler; (1) eleştirel düşünme becerisi, (2) yaratıcı düşünme becerisi, (3) iletişim becerisi, (4) araştırma becerisi, (5) problem çözme becerisi, (6) karar verme becerisi, (7) bilgi teknolojilerini kullanma becerisi, (8) girişimcilik becerisi (9) Türkçe’yi doğru, güzel ve etkili kullanmadır (MEB, 2005b).

Sosyal Bilgiler Dersine özgü kazandırılması hedeflenen beceriler 6 beceri olarak belirtilmiştir. Bu beceriler; (a) gözlem becerisi, (b) mekânı algılama becerisi, (c) zaman ve kronolojiyi algılama becerisi, (d) değişim ve sürekliliği algılama becerisi, (e) sosyal katılım becerisi (f) empati becerisidir (MEB, 2005b). Eğitim sistemlerinin ve öğretim programlarının en önemli amaçlarından biri bireylerin topluma sağlıklı ve verimli bir biçimde uyum sağlamasına yardım etmek ve onların akademik yönden gelişmesine destek olmaktır. Bu nedenle bireylere çeşitli becerilerin kazandırılması büyük bir önem taşımaktadır (Deveci, 2015). Bu bağlamda öğretim

programını incelendiğinde Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının beceri temelli bir program olduğu (Şimşek, 2012) ve temel yaklaşım olarak yapılandırmacı yaklaşımı benimsediği, öğrenci ve etkinlik merkezli bir içerik doğrultusunda öğrencilere beceriler kazandırmayı hedeflediği görülmektedir. Beceri, öğrencilerde, öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetlerdir (MEB, 2005b). Beceriler, insanın hayatını sürdürebilmesi, topluma sorunsuz uyum sağlayabilmesi ve içerisinde yer aldığı toplumun sorunlarına çözümler üretip katkı sağlayabilmesi için gereklidir (Hayırsever ve Kısakürek, 2014).

Çağın yeniliklerine uygun olarak yapılandırmacı anlayışla hazırlanan öğretim programlarının en önemli öğelerinden biri kazanımdır (Birol ve Taşkiran, 2014). Kazanımlar aracılığıyla kazandırılması hedeflenen önemli öğe ise becerilerdir (Birol ve Taşkiran, 2014). Öğrenme süreci içerisinde planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar sayesinde öğrencilerde görülmesi beklenen bilgi, beceri, tutum ve değerler (MEB, 2005b) olarak ifade edilen kazanımlar, ulaşılması gereken öncelikli bir hedef değil, programda yer alan becerilerin kazandırılmasını sağlayan birer araç durumundadırlar (Artvinli 2010: 188). Diğer bir ifadeyle kazanımların öğretim programında yer alan ortak ve derse özgü becerileri kazandırması hedeflenmektedir.

Bireyin kendini, yakın çevresini, içinde yaşadığı toplumu öğrenmesi, aktif ve katılımcı vatandaşlar olarak yaşamın içerisinde yer alması ilk ve ortaokullarda okutulmakta olan Sosyal Bilgiler dersi ile gerçekleşmektedir. Sosyal Bilgiler dersinden geçmişten günümüze, bireylere içerisinde yer aldıkları toplumun aktif ve katılımcı birer temsilcisi olarak hayatlarını devam ettirebilmeleri için gerekli becerileri kazandırması beklenmektedir (Deveci, 2015). Bu bağlamda Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının öncelikli amaçlarından biri de bireyin ortak ve derse özgü becerileri kazanmasını sağlayarak etkin ve katılımcı vatandaş olmasına yardımcı olmaktır.

Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında (5-7. sınıflar) yer alan beceriler merkeze alınarak ilgili literatür incelendiğinde Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan ortak ve derse özgü becerilerle ilgili olarak bazı çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Yapılan bu çalışmalar; Çelikkaya (2011), “*Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Becerilerin Kazandırılma Düzeyi*”, Gelen (2011), “*Sosyal Bilgiler Programındaki Düşünme İle İlgili Bazı Ortak Becerilerin Kazanılma Düzeyinin Belirlenmesi*”, Mutluer (2013), “*Sosyal Bilgiler Programında yer Alan Beceriler Hakkında Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri*”, , Hayırsever ve Kısakürek (2014), “*Sosyal Bilgiler Ders Kitabının, İlköğretim Programında Kazandırılması Hedeflenen Beceriler Açısından Değerlendirilmesi*”, Bulut ve Taşkiran (2014), “*Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Programındaki Kazanımların Zihinsel Beceriler Açısından İncelenmesi*”, Aydemir ve Adamaz (2015), “*Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitaplarının Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki Beceriler Açısından İncelenmesi*”, Taşkiran, Baş ve Bulut (2016), “*Sosyal Bilgiler Dersinin Kendine Özgü Becerilerinin Kazandırılma Düzeyi*” şeklindedir.

Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında (5-7. sınıflar) yer alan ortak ve derse özgü becerilerin mevcut programda yer alan kazanım ve etkinliklerde ne düzeyde yer aldığını doğrudan konu edinen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında (5-7. sınıflar) yer alan ortak ve derse özgü becerilerin, kazanım ve etkinliklerde ne düzeyde bulunduğu, becerilerden hangilerinin daha çok ön plana çıkarıldığı ve bu becerilerin kazanım ve etkinliklerdeki dağılımının hangi ölçütlere göre sağlandığının tespiti öğretim programına işlerlik kazandırması bakımından önemlidir. Ayrıca öğretmen kılavuz kitaplarında, ders kitaplarında, öğrenci çalışma kitaplarında hatta sınıf içi ve sınıf dışı etkinliklerde kazandırılmaya çalışılan becerilerin öğretim programları doğrultusunda hazırlanıyor olması programın bu yönüyle incelenmesini daha da önemli kılmaktadır. Dolayısıyla bu araştırma Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki (5-7. sınıf)

ortak ve derse özgü becerilerin, programda yer alan kazanım ve etkinliklerde ne düzeyde yer aldığını belirlemeyi amaçlamıştır.

Yöntem

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında (5-7. sınıflar) yer alan kazanım, etkinlik ve becerilerin doküman incelenmesi yöntemi ile taranması şeklinde yapılmıştır. Öğretim programında kaç tane kazanım, etkinlik ve beceriye yer verildiği, kazanım ve etkinliklerden kaç tanesinin öğretim programında yer alan becerilere yönelik olduğu ve becerilerin sınıf düzeyine göre dağılımının karşılaştırılması yapılmıştır. Doküman incelemesi “araştırılması amaçlanan olay veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir.” (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 217).

Veri Toplaması ve Analizi

Araştırmada veri toplama aracı olarak “Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi 4–5. sınıflar Öğretim Programı” ile “Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi 6–7. sınıflar Öğretim Programı” kullanılmıştır. Araştırmada bir diğer veri toplama aracı olarak da “Beceri Kontrol Listesi” kullanılmıştır. “Beceri Kontrol Listesi” 5 Sosyal Bilgiler Öğretimi alan uzmanının görüşü doğrultusunda, 2005-2006 eğitim-öğretim yılında uygulamaya konulan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan ortak (9) ve derse özgü (6) beceri ile bu becerilere ait alt becerilerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. “Beceri Kontrol Listesi” 15 ana beceri 111 alt beceriden oluşmaktadır. “Beceri Kontrol Listesi”nde yer alan; Eleştirel Düşünme Becerisi (12), Yaratıcı Düşünme Becerisi (4), İletişim Becerisi (10), Araştırma Becerisi (23), Problem Çözme Becerisi (5), Karar Verme Becerisi (8), Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi (6), Girişimcilik Becerisi (7), Türkçe’yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisi (5), Gözlem Becerisi (10), Mekânı Algılama Becerisi (3), Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi (6), Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi (5), Sosyal Katılım Becerisi (7), Empati Becerisi (4) alt boyuttan oluşmaktadır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan kazanım ve etkinlikler programda yer alan ortak ve derse özgü beceriler açısından incelenmiştir. “Beceri Kontrol Listesi” yardımıyla programda yer alan kazanım ve etkinliklerin kaç tanesinin ortak ve derse özgü beceriler ile bu becerilere ait alt becerilere yönelik olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen verilere bağlı olarak becerilerin kazanım ve etkinliklerde ne düzeyde yer aldığı belirlenmiş ve veriler tablolarda frekans ve yüzde biçiminde verilmiştir.

Bulgular

Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında (5-7. sınıflar) yer alan becerilerin, programda yer alan kazanım ve etkinliklerde ne düzeyde yer aldığını belirlemek amacıyla yapılan bu araştırmada dokümanların analiz edilmesi sonucu aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

Tablo 1. Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Eleştirel Düşünme Becerisine İlişkin Kazanım ve Etkinliklerin Sınıf Düzeylerine Göre Frekans (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Kazanım	Eleştirel Düşünme Becerisine İlişkin Kazanımların Sayı ve Oranları		Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik	Eleştirel Düşünme Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayı ve Oranları	
	(f)	(n)	(%)	(f)	(n)	(%)
5.sınıf	47	26	55.3	55	11	20
6.sınıf	43	14	32.5	57	19	33.3
7.sınıf	39	20	51.2	61	22	36
Toplam	129	60	46.5	173	52	30

Tablo 1’de “Eleştirel Düşünme” becerisinin kazanım boyutunda yer alması ile ilgili bulgulara bakıldığında, “Eleştirel Düşünme” becerisi ile ilgili şu verilere ulaşılmıştır; 5. sınıf düzeyinde % 55.3, 7. sınıf düzeyinde % 51.2, 6. sınıf düzeyinde ise % 32.5 oranında yer almaktadır. “Eleştirel Düşünme” becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer alan 47 kazanımda bulunma sayısı 26; 6. sınıf düzeyinde yer alan 43 kazanımda bulunma sayısı 14; 7. sınıf düzeyinde yer alan 39 kazanımda bulunma sayısı ise 20’dir. “Eleştirel Düşünme” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oranın 5. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oranın ise 6. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir.

“Eleştirel Düşünme” becerisinin etkinlik boyutunda yer alması ile ilgili bulgulara bakıldığında ise, “Eleştirel Düşünme” becerisi ile ilgili şu verilere ulaşılmıştır; 5. sınıf düzeyinde % 20, 6. sınıf düzeyinde % 33,3, 7. sınıf düzeyinde ise % 36 oranında yer almaktadır. “Eleştirel Düşünme” becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer alan 55 etkinlikte bulunma sayısı 11; 6. sınıf düzeyinde yer alan 57 etkinlikte bulunma sayısı 19; 7. sınıf düzeyinde yer alan 61 etkinlikte bulunma sayısı ise 22’dir. “Eleştirel Düşünme” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oranın 7. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oranın ise 5. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Yaratıcı Düşünme Becerisine İlişkin Kazanım ve Etkinliklerin Sınıf Düzeylerine Göre Frekans (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Kazanım	Yaratıcı Düşünme Becerisine İlişkin Kazanımların Sayı ve Oranları		Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik	Yaratıcı Düşünme Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayı ve Oranları	
	(f)	(n)	(%)	(f)	(n)	(%)
5.sınıf	47	1	2.12	55	4	7.27
6.sınıf	43	1	2.32	57	1	1.75
7.sınıf	39	0	0	61	2	3.22
Toplam	129	2	1.55	173	7	4.04

Tablo 2’de “Yaratıcı Düşünme” becerisinin kazanım boyutunda yer alması ile ilgili bulgulara bakıldığında, “Yaratıcı Düşünme” becerisinin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 5. ve 6. sınıf düzeyinde bulunma sayısı 1’dir. 7. sınıf düzeyinde ise 39 kazanımın hiçbirinde “Yaratıcı Düşünme” becerisine yer verilmemiştir. Yaratıcı düşünme becerisinin 5. sınıf düzeyinde % 2.12 oranında, 6. sınıf düzeyinde ise % 2.32 oranında olduğu tespit edilmiştir. “Yaratıcı Düşünme” becerisine ilişkin en büyük oranın 6. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir.

“Yaratıcı Düşünme” becerisinin etkinlik boyutunda yer alması ile ilgili bulgulara bakıldığında, “Yaratıcı Düşünme” becerisi ile ilgili şu verilere ulaşılmıştır; 5. sınıf düzeyinde % 7.27 oranında 6. sınıf düzeyinde % 1.75, 7. sınıf düzeyinde ise % 3.22 oranında yer almaktadır. “Yaratıcı Düşünme” becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer alan 55 etkinlikte bulunma sayısı 4; 6. sınıf düzeyinde yer alan 57 etkinlikte bulunma sayısı 1; 7. sınıf düzeyinde yer alan 61 etkinlikte bulunma sayısı ise 2’dir. “Yaratıcı Düşünme” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oran 5. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oran ise 6. sınıf düzeyindedir

Tablo 3. Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan İletişim Becerisine İlişkin Kazanım ve Etkinliklerin Sınıf Düzeylerine Göre Frekans (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Kazanım	İletişim Düşünme Becerisine İlişkin Kazanımların Sayı ve Oranları	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik	İletişim Düşünme Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayı ve Oranları
	(f)	(n) (%)	(f)	(n) (%)
5.sınıf	47	2	55	0
6.sınıf	43	1	57	2
7.sınıf	39	4	61	2
Toplam	129	7	173	4

Tablo 3'te "İletişim" becerisinin kazanım boyutunda yer alması ile ilgili bulgulara bakıldığında, "İletişim" becerisi ile ilgili şu verilere ulaşılmıştır; 7. sınıf düzeyinde % 10.2, 5. sınıf düzeyinde % 4.25, 6. sınıf düzeyinde ise % 2.32 oranında yer almıştır. "İletişim" becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer alan 47 kazanımda bulunma sayısı 2; 6. Sınıf düzeyinde yer alan bulunma sayısı 1; 7. sınıf düzeyinde yer alan 39 kazanımda bulunma sayısı ise 4'tür. "İletişim" becerisine ilişkin en büyük sayı ve oranın 7. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oranın ise 6. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir.

"İletişim" becerisinin etkinlik boyutunda yer alması ile ilgili bulgulara bakıldığında, "İletişim" becerisi ile ilgili şu verilere ulaşılmıştır; "İletişim" becerisi 6. sınıf düzeyinde % 3.50, 7. sınıf düzeyinde ise % 3.27 oranında yer almıştır. 5. sınıf düzeyinde yer alan 55 etkinlikte hiç yer almazken, 6. ve 7. sınıf düzeyindeki etkinliklerde 2'şer kez yer almıştır. "İletişim" becerisine ilişkin en büyük sayı ve oranın 6. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Araştırma Becerisine İlişkin Kazanım ve Etkinliklerin Sınıf Düzeylerine Göre Frekans (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Kazanım	Araştırma Becerisine İlişkin Kazanımların Sayı ve Oranları	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik	Araştırma Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayı ve Oranları
	(f)	(n) (%)	(f)	(n) (%)
5.sınıf	47	5	55	10
6.sınıf	43	8	57	17
7.sınıf	39	4	61	14
Toplam	129	17	173	41

Tablo 4'te "Araştırma" becerisinin kazanım boyutunda yer alması ile ilgili bulgulara bakıldığında, "Araştırma" becerisi ile ilgili şu verilere ulaşılmıştır; 6. sınıf düzeyinde % 18.6, 5. sınıf düzeyinde % 10.6, 7. sınıf düzeyinde ise % 10.2 oranında yer bulmuştur. "Araştırma" becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer alan 47 kazanımda bulunma sayısı 5; 6. sınıf düzeyinde yer alan 43 kazanımda bulunma sayısı 8; 7. sınıf düzeyinde yer alan 39 kazanımda bulma sayısı ise 4'tür. "Araştırma" becerisine ilişkin en büyük sayı ve oranın 6. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oranın ise 7. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir.

"Araştırma" becerisinin etkinlik boyutunda yer alması ile ilgili bulgulara bakıldığında, "Araştırma" becerisi ile ilgili şu verilere ulaşılmıştır; 5. sınıf düzeyinde % 18.1 6. sınıf düzeyinde % 29.8, 7. sınıf düzeyinde ise % 22.9 oranında yer bulmuştur. "Araştırma" becerisi 5. sınıf düzeyinde yer alan 55 etkinlikte bulunma sayısı 10; 6. sınıf düzeyinde yer alan 57 etkinlikte bulunma sayısı 17; 7. sınıf düzeyinde yer alan 61 etkinlikte bulunma sayısı ise 14'tür. "Araştırma" becerisine ilişkin en büyük sayı ve oranın 6. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oranın ise 5. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Problem Çözme Becerisine İlişkin Kazanım ve Etkinliklerin Sınıf Düzeylerine Göre Frekans (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Kazanım	Problem Çözme Becerisine İlişkin Kazanımların Sayı ve Oranları		Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik	Problem Çözme Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayı ve Oranları	
	(f)	(n)	(%)	(f)	(n)	(%)
5.sınıf	47	0	0	55	2	3.63
6.sınıf	43	3	6.97	57	4	7.01
7.sınıf	39	1	3.56	61	6	9.83
Toplam	129	4	3.10	173	12	6.93

Tablo 5'te "Problem Çözme" becerisinin kazanım boyutunda yer alması ile ilgili bulgulara bakıldığında, "Problem Çözme" becerisi ile ilgili şu verilere ulaşılmıştır; 6. sınıf düzeyinde % 6.97 oranında, 7. sınıf düzeyinde ise % 3.56 oranında yer bulmuştur. 5. sınıf düzeyinde ise 47 kazanımın hiçbirinde "Problem Çözme" becerisine yer verilmemiştir. "Problem Çözme" becerisinin 6. sınıf düzeyinde yer alan 43 kazanımda bulunma sayısı 3; 7. sınıf düzeyinde yer alan 39 kazanımda bulunma ise 1'dir.

"Problem Çözme" becerisinin etkinlik boyutunda yer alması ile ilgili bulgulara bakıldığında, "Problem Çözme" becerisi ile ilgili şu verilere ulaşılmıştır; 5. sınıf düzeyinde % 3.63, 6. sınıf düzeyinde % 7.01, 7. sınıf düzeyinde ise % 9.83 oranında yer bulmuştur. "Problem Çözme" becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer alan 55 etkinlikte bulunma sayısı 2; 6. sınıf düzeyinde yer alan 57 etkinlikte bulunma sayısı 4; 7. sınıf düzeyinde yer alan 61 etkinlikte bulunma sayısı ise 6'dır. "Problem Çözme" becerisine ilişkin en büyük sayı ve oranın 7. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oranın ise 5. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Karar Verme Becerisine İlişkin Kazanım ve Etkinliklerin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı Frekans (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Kazanım	Karar verme Becerisine İlişkin Kazanımların Sayı ve Oranları		Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik	Karar verme Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayı ve Oranları	
	(f)	(n)	(%)	(f)	(n)	(%)
5.sınıf	47	0	0	55	5	9.09
6.sınıf	43	1	2.32	57	1	1.75
7.sınıf	39	0	0	61	4	6.55
Toplam	129	1	0.77	173	10	5.78

Tablo 6'da "Karar Verme" becerisinin kazanım boyutunda yer alması ile ilgili bulgulara bakıldığında, "Karar Verme" becerisi ile ilgili şu verilere ulaşılmıştır; 6. sınıf düzeyinde yer alan 43 kazanımdan sadece 1 kazanımın "Karar Verme" becerisiyle ilgili olduğu görülmektedir. 5. sınıf ve 7. sınıf düzeyinde ise "Karar Verme" becerisine yer verilmediği tespit edilmiştir. "Karar Verme" becerisinin etkinlik boyutunda yer alması ile ilgili bulgulara bakıldığında, "Karar Verme" becerisi ile ilgili şu verilere ulaşılmıştır; 5. sınıf düzeyinde % 9.09, 6. sınıf düzeyinde % 1.75, 7. sınıf düzeyinde ise % 6.55 oranında yer bulmuştur. "Karar Verme" becerisinin 5.sınıf düzeyinde yer alan 55 etkinlikte bulunma sayısı 5; 6. sınıf düzeyinde yer alan 57 etkinlikte bulunma sayısı 1; 7. sınıf düzeyinde yer alan 61 etkinlikte bulunma sayısı 4'tür. "Karar Verme" becerisine ilişkin en büyük sayı ve oranın 5. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oranın ise 6. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir.

Tablo 7. Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisine İlişkin Kazanım ve Etkinliklerin Sınıf Düzeylerine Göre Frekans (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Kazanım	Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisine İlişkin Kazanımların Sayı ve Oranları		Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik	Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayı ve Oranları	
	(f)	(n)	(%)	(f)	(n)	(%)
5.sınıf	47	1	2.12	55	8	14.5
6.sınıf	43	0	0	57	1	1.75
7.sınıf	39	1	2.56	61	2	3.27
Toplam	129	2	1.55	173	11	6.35

Tablo 7’de “Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerisinin kazanım boyutunda yer alması ile ilgili bulgulara bakıldığında, “Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerisi ile ilgili şu verilere ulaşılmıştır; 5. sınıf düzeyinde % 2.12, 7. sınıf düzeyinde ise % 2.56 oranında yer aldığı tespit edilmiştir. “Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerisinin 5.ve 7. sınıf düzeyindeki kazanımlarda yer bulma sayısı 1’dir. 6. sınıf düzeyinde ise 43 kazanımın hiçbirinde “Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerisine yer verilmemiştir.

“Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerisinin etkinlik boyutunda yer alması ile ilgili bulgulara bakıldığında, “Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerisi ile ilgili şu verilere ulaşılmıştır; 5. sınıf düzeyinde % 14.5, 6. sınıf düzeyinde % 1.75, 7. sınıf düzeyinde ise % 3.27’dir. “Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerisinin 7. sınıf düzeyinde yer alan 61 etkinlikte bulunma sayısı 2; 6. sınıf düzeyinde yer alan 57 etkinlikte bulunma sayısı 1; 5. sınıf düzeyinde yer alan 55 etkinlikte bulunma sayısı ise 8’dir. “Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oran 5. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oran ise 6. sınıf düzeyindedir.

Tablo 8. Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Girişimcilik Becerisine İlişkin Kazanım ve Etkinliklerin Sınıf Düzeylerine Göre Frekans (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Kazanım	Girişimcilik Becerisine İlişkin Kazanımların Sayı ve Oranları		Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik	Girişimcilik Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayı ve Oranları	
	(f)	(n)	(%)	(f)	(n)	(%)
5.sınıf	47	3	6.38	55	2	3.63
6.sınıf	43	1	2.32	57	6	10.5
7.sınıf	39	3	7.69	61	3	4.91
Toplam	129	7	5.42	173	11	6.35

Tablo 8’de “Girişimcilik” becerisinin kazanım boyutunda yer alması ile ilgili bulgulara bakıldığında, “Girişimcilik” becerisi ile ilgili şu verilere ulaşılmıştır; 7. sınıf düzeyinde % 7.69, 6. Sınıf düzeyinde % 2.32, 5. sınıf düzeyinde ise % 6.38, oranında yer almaktadır. “Girişimcilik” becerisinin 5. ve 7. sınıf düzeyindeki kazanımlarda yer bulma sayısı 3; 6. sınıf düzeyindeki 39 kazanımda yer bulma sayısı ise 1’dir. “Girişimcilik” becerisine ilişkin en yüksek oran 7. sınıf düzeyinde, en düşük oran ise 6. sınıf düzeyindedir.

“Girişimcilik” becerisinin etkinlik boyutunda yer alması ile ilgili bulgulara bakıldığında, “Girişimcilik” becerisi ile ilgili şu verilere ulaşılmıştır; 6. sınıf düzeyinde % 10.5, 7. sınıf düzeyinde % 4.91, 5. sınıf düzeyinde ise % 3.63 oranındadır. “Girişimcilik” becerisinin 7. sınıf düzeyinde yer alan 61 etkinlikte bulunma sayısı 3; 6. sınıf düzeyinde yer alan 57 etkinlikte bulunma sayısı 6; 5. sınıf düzeyinde yer alan 55 etkinlikte bulunma sayısı ise 2’dir. “Girişimcilik” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oran 6. Sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oran ise 5. sınıf düzeyindedir.

Tablo 9. Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Türkçe’yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisine İlişkin Kazanım ve Etkinliklerin Sınıf Düzeylerine Göre Frekans (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Kazanım	Yer Alan Türkçe'yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisine İlişkin Kazanımların Sayı ve Oranları		Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik	Yer Alan Türkçe'yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayı ve Oranları	
	(f)	(n)	(%)	(f)	(n)	(%)
5.sınıf	47	0	0	55	1	1.81
6.sınıf	43	0	0	57	0	0
7.sınıf	39	0	0	61	1	1.63
Toplam	129	0	0	173	2	1.15

Tablo 9'da "Türkçe'yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma" becerisinin kazanım boyutunda yer alması ile ilgili bulgulara bakıldığında, "Türkçe'yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma becerisi ile ilgili şu verilere ulaşılmıştır; 5., 6. ve 7. sınıf düzeyinde kazandırılması hedeflenen 129 kazanımın hiçbirinde "Türkçe'yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma" becerisini temsil eden herhangi bir kazanıma yer verilmemiştir.

"Türkçe'yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma" becerisinin etkinlik boyutunda yer alması ile ilgili bulgulara bakıldığında, Türkçe'yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma" becerisi 5. sınıf düzeyinde % 1.81, 7. sınıf düzeyinde ise % 1.63 oranında yer almıştır. "Türkçe'yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma" becerisi 6. sınıf düzeyinde yer alan 57 etkinlikte hiç yer almazken, 5. ve 7. sınıf düzeyindeki etkinliklerde 1'er defa yer almıştır. "Türkçe'yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma" becerisine ilişkin en büyük oranın 5. sınıf düzeyinde, en düşük oranın ise 7. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir.

Tablo 10. Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Gözlem Becerisine İlişkin Kazanım ve Etkinliklerin Sınıf Düzeylerine Göre Frekans (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Kazanım	Gözlem Becerisine İlişkin Kazanımların Sayı ve Oranları		Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik	Gözlem Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayı ve Oranları	
	(f)	(n)	(%)	(f)	(n)	(%)
5.sınıf	47	2	4.25	55	5	9.09
6.sınıf	43	2	4.65	57	1	1.75
7.sınıf	39	0	0	61	4	6.15
Toplam	129	4	3.10	173	10	5.78

Tablo 10'da "Gözlem" becerisinin kazanım boyutunda yer alması ile ilgili bulgulara bakıldığında, "Gözlem" becerisi ile ilgili şu verilere ulaşılmıştır; 5. sınıf düzeyinde % 4.25, 6. Sınıf düzeyinde % 4.65 oranında yer almaktadır. "Gözlem" becerisinin 5. ve 6. sınıf düzeyindeki kazanımlarda yer bulma sayısı 2'dir. 7. sınıf düzeyinde ise 39 kazanımın hiçbirinde "Gözlem" becerisine yer verilmemiştir. "Gözlem" becerisine ilişkin en yüksek oranın 6. sınıf düzeyinde, en küçük oranın ise 5. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir. "Gözlem" becerisinin etkinlik boyutunda yer alması ile ilgili bulgulara bakıldığında, "Gözlem" becerisi ile ilgili şu verilere ulaşılmıştır; 5. sınıf düzeyinde % 9.09, 7. sınıf düzeyinde % 6.15, 6. sınıf düzeyinde ise % 1.75 oranında yer bulmuştur. "Gözlem" becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer alan 55 etkinlikte bulunma sayısı 5; 7. sınıf düzeyinde yer alan 61 etkinlikte bulunma sayısı 4; 6. sınıf düzeyinde yer alan 57 etkinlikte bulunma sayısı ise 1'dir. "Gözlem" becerisine ilişkin en büyük sayı ve oran 5. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oran ise 6. sınıf düzeyindedir.

Tablo 11. Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Mekânı Algılama Becerisine İlişkin Kazanım ve Etkinliklerin Sınıf Düzeylerine Göre Frekans (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Kazanım	Mekânı Algılama Becerisine İlişkin Kazanımların Sayı ve Oranları		Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik	Mekânı Algılama Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayı ve Oranları	
	(f)	(n)	(%)	(f)	(n)	(%)
5.sınıf	47	1	2.12	55	3	5.45
6.sınıf	43	5	11.6	57	5	8.77
7.sınıf	39	2	5.12	61	5	8.19
Toplam	129	8	6.20	173	13	7.51

Tablo 11’de “Mekânı Algılama” becerisinin kazanım boyutunda yer alması ile ilgili bulgulara bakıldığında, “Mekânı Algılama” becerisi ile ilgili şu verilere ulaşılmıştır; 6. sınıf düzeyinde % 11.6, 7. sınıf düzeyinde % 5.12, 5. sınıf düzeyinde ise % 2.12 oranında yer bulmuştur. “Mekânı Algılama” becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer alan 47 kazanımda bulunma sayısı 1; 6. sınıf düzeyinde yer alan 43 kazanımda bulunma sayısı 5; 7. sınıf düzeyinde yer alan 39 kazanımda bulunma sayısı ise 2’dir. “Mekânı Algılama” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oran 6. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oran ise 5. sınıf düzeyindedir.

“Mekânı Algılama” becerisinin etkinlik boyutunda yer alması ile ilgili bulgulara bakıldığında, “Mekânı Algılama” becerisi ile ilgili şu verilere ulaşılmıştır; 6. sınıf düzeyinde % 8.77, 7. sınıf düzeyinde % 8.19, 5. sınıf düzeyinde ise % 5.45 oranında yer almıştır. “Mekânı Algılama” becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer alan 55 etkinlikte 3 kez yer alırken 6. ve 7. sınıf düzeyindeki etkinliklerde ise 5 kez yer almıştır. “Mekânı Algılama” becerisine ilişkin en büyük oranın 6. sınıf düzeyinde, en düşük oranın ise 5. sınıf düzeyinde olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 12. Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisine İlişkin Kazanım ve Etkinliklerin Sınıf Düzeylerine Göre Frekans (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Kazanım	Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisine İlişkin Kazanımların Sayı ve Oranları		Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik	Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayı ve Oranları	
	(f)	(n)	(%)	(f)	(n)	(%)
5.sınıf	47	0	0	55	1	1.81
6.sınıf	43	0	0	57	2	3.50
7.sınıf	39	0	0	61	3	4.91
Toplam	129	0	0	173	6	3.46

Tablo 12’de “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisinin kazanım boyutunda yer alması ile ilgili bulgulara bakıldığında, “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisi ile ilgili şu verilere ulaşılmıştır; 5., 6. ve 7. sınıf düzeyinde kazandırılması hedeflenen 129 kazanımın hiçbirinde “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisini temsil eden herhangi bir kazanıma yer verilmemiştir.

“Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisinin etkinlik boyutunda yer alması ile ilgili bulgulara bakıldığında, “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisi ile ilgili şu verilere ulaşılmıştır; “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisi 7. sınıf düzeyinde % 4.91, 6. sınıf düzeyinde % 3.50, 5. sınıf düzeyinde ise % 1.81 oranında yer bulmuştur. “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisinin 7. sınıf düzeyinde yer alan 61 etkinlikte bulunma sayısı 3; 6. sınıf düzeyinde yer alan 57 etkinlikte bulunma sayısı 2; 5. sınıf düzeyinde yer alan 55 etkinlikte bulunma sayısı 1’dir. “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisine ilişkin en büyük sayı ve oran 7. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oran ise 5. sınıf düzeyindedir.

Tablo 13. Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisine İlişkin Kazanım ve Etkinliklerin Sınıf Düzeylerine Göre Frekans (f) ve Yüzde (%) Dağılımlar

	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Kazanım	Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisine İlişkin Kazanımların Sayı ve Oranları		Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik	Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayı ve Oranları	
	(f)	(n)	(%)	(f)	(n)	(%)
5.sınıf	47	0	0	55	5	9.09
6.sınıf	43	6	13.9	57	6	10.5
7.sınıf	39	8	20.5	61	3	4.91
Toplam	129	14	10.8	173	14	8.09

Tablo 13'te "Değişim ve Sürekliliği Algılama" becerisinin kazanım boyutunda yer alması ile ilgili bulgulara bakıldığında, "Değişim ve Sürekliliği Algılama" becerisi ile ilgili şu verilere ulaşılmıştır; 7. sınıf düzeyinde % 20.5 oranında 6. sınıf düzeyinde ise % 13.9 oranında yer bulmuştur. "Değişim ve Sürekliliği Algılama" becerisinin 6. sınıf düzeyindeki 43 kazanımda bulunma sayısı 6; 7. Sınıf düzeyindeki 39 kazanımda bulma sayısı ise 8'dir. 5. sınıf düzeyinde ise 47 kazanımın hiçbirinde "Değişim ve Sürekliliği Algılama" becerisine yer verilmemiştir. "Değişim ve Sürekliliği Algılama" becerisine ilişkin en büyük sayı ve oranın 7. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir.

"Değişim ve Sürekliliği Algılama" becerisinin etkinlik boyutunda yer alması ile ilgili bulgulara bakıldığında, "Değişim ve Sürekliliği Algılama" becerisi 6. sınıf düzeyinde % 10.5, 5. sınıf düzeyinde % 9.09, 7. sınıf düzeyinde ise % 4.91 oranında yer bulmuştur. "Değişim ve Sürekliliği Algılama" becerisinin 6. Sınıf düzeyinde yer alan 57 etkinlikte bulunma sayısı 6; 5. sınıf düzeyinde yer alan 55 etkinlikte bulunma sayısı 5; 7. sınıf düzeyinde yer alan 61 etkinlikte bulunma sayısı ise 3'tür. "Değişim ve Sürekliliği Algılama" becerisine ilişkin en büyük sayı ve oran 6. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oran ise 7. sınıf düzeyindedir.

Tablo 14. Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Sosyal Katılım Becerisine İlişkin Kazanım ve Etkinliklerin Sınıf Düzeylerine Göre Frekans (f) ve Yüzde (%) Dağılımlar

	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Kazanım	Sosyal Katılım Becerisine İlişkin Kazanımların Sayı ve Oranları		Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik	Sosyal Katılım Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayı ve Oranları	
	(f)	(n)	(%)	(f)	(n)	(%)
5.sınıf	47	5	10.6	55	4	7.27
6.sınıf	43	2	4.65	57	2	3.50
7.sınıf	39	4	10.2	61	1	1.63
Toplam	129	11	8.52	173	7	4.04

Tablo 14'te "Sosyal Katılım" becerisinin kazanım boyutunda yer alması ile ilgili bulgulara bakıldığında, "Sosyal Katılım" becerisi ile ilgili şu verilere ulaşılmıştır; 5. sınıf düzeyinde % 10.6 oranında, 7. sınıf düzeyinde % 10.2 oranında, 6. sınıf düzeyinde ise % 4.65 oranında yer bulmuştur. "Sosyal Katılım" becerisinin 5. sınıf düzeyinde yer alan 47 kazanımda bulunma sayısı 5; 7. sınıf düzeyinde yer alan 43 kazanımda bulunma sayısı 4; 6. sınıf düzeyinde yer alan 39 kazanımda yer bulma sayısı ise 2'dir. "Sosyal Katılım" becerisine ilişkin en büyük sayı ve oranın 5. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oranın ise 6. sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir.

"Sosyal Katılım" becerisinin etkinlik boyutunda yer alması ile ilgili bulgulara bakıldığında, "Sosyal Katılım" becerisi ile ilgili şu verilere ulaşılmıştır; 5. sınıf düzeyinde % 7.27, 6. sınıf düzeyinde % 3.50, 7. sınıf düzeyinde ise % 1.63 oranında yer bulmuştur. 5. sınıf düzeyinde yer

alan 55 etkinlikte bulunma sayısı 4; 6. sınıf düzeyinde yer alan 57 etkinlikte bulunma sayısı 2; 7. sınıf düzeyinde yer alan 61 etkinlikte bulunma sayısı ise 1'dir. "Sosyal Katılım" becerisine ilişkin en büyük sayı ve oran 5. sınıf düzeyinde, en düşük sayı ve oran ise 7. sınıf düzeyindedir.

Tablo 15. Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Empati Becerisine İlişkin Kazanım ve Etkinliklerin Sınıf Düzeylerine Göre Frekans (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Kazanım		Empati Becerisine İlişkin Kazanımların Sayı ve Oranları		Sınıf Düzeylerine Göre Toplam Etkinlik		Empati Becerisine İlişkin Etkinliklerin Sayı ve Oranları	
	(f)	(n)	(%)	(f)	(n)	(%)		
5.sınıf	47	0	0	55	0	0		
6.sınıf	43	1	2.32	57	0	0		
7.sınıf	39	0	0	61	0	0		
Toplam	129	1	0.77	173	0	0		

Tablo 15'te "Empati" becerisinin kazanım boyutunda yer alması ile ilgili bulgulara bakıldığında, "Empati" becerisi ile ilgili şu verilere ulaşılmıştır; 6. sınıf düzeyinde yer alan 43 kazanımdan sadece 1 kazanımın "Empati" becerisiyle ilgili olduğu görülmektedir 5. sınıf ve 7. sınıf düzeyindeki kazanımlarda ise "Empati" becerisine hiç yer verilmediği görülmektedir.

"Empati" becerisinin etkinlik boyutunda yer alması ile ilgili bulgulara bakıldığında, 5., 6. ve 7. sınıf düzeyinde yer alan 173 etkinliğin hiçbirinde "Empati" becerisini temsil eden herhangi bir etkinliğe yer verilmemiştir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırma, 2005-2006 öğretim yılında uygulamaya konulan Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki ortak ve derse özgü becerilerin, programda yer alan kazanım ve etkinliklerde ne düzeyde yer aldığını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Öğretim Programında yer alan ortak ve derse özgü becerilerin kazanım ve etkinlik boyutunda yer bulma sayı ve oranları tespit edilmiştir. Mevcut durum itibarıyla konu ile ilgili yapılmış herhangi bir çalışmaya rastlanmıştır.

"Eleştirel Düşünme" becerisine kazanım boyutunda 60 defa (% 46.5), etkinlik boyutunda ise 52 defa (% 30) yer verilmiştir. Kazanım ve etkinlik boyutunda en fazla yer alan becerinin "Eleştirel Düşünme" becerisi olduğu görülmüştür. Günümüz eğitim programlarının en önemli amacı, farklı ortamlara uyum sağlayabilen, esnek ve özgür düşünebilen bireyler yetiştirmektir (Seferoğlu ve Akbıyık, 2006). Bireylerin zihinsel gelişimleri için gerekli olan eleştirel düşünme becerisi, bireyleri doğruluğu kesinleşmemiş bilgi ve düşünceler arasında ikilem içinde kalmaktan kurtarır (Seferoğlu ve Akbıyık, 2006). Eleştirel düşünme becerisi, bireyin derslerinde iyi notlar alabilmesi, otoriteye bağlı kalmadan bağımsız araştırma yapabilmesi, kanıta dayalı bilgi üretebilmesi, toplumun sorunlarına etkili çözümler üretebilmesi ve özgürce düşünebilmesi için kazandırılması gereken önemli bir beceridir. Eleştirel düşünme becerisini erken yaşlarda kazandırılabilmesi için ders ve öğrenci çalışma kitaplarında sıkça yer verilmeli, sınıf içi ve sınıf dışı etkinlikler ile de uygun yaşantılar sunulmalıdır. Eleştirel düşünme becerisinin kazanım ve etkinlik boyutunda yüksek sayısı ve oranda yer almasının programın, temel yaklaşımına, hedefine, vizyonuna ve felsefesine uygun olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca eleştirel düşünme becerisinin öğretim programı içerisinde yeterince yer aldığını ve programın bu beceriyi kazandırmaya uygun olduğu görülmektedir. Eleştirel düşünmeye ilişkin elde edilen sonuçlar, Bulut ve Taşkiran (2014) tarafından yapılan "Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Programındaki Kazanımların Zihinsel Beceriler Açısından İncelenmesi" isimli çalışmanın

sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Semerci ve Yanpar Yelken (2010) tarafından yapılan “İlköğretim Programlarındaki Ortak Temel Becerilere İlişkin Öğretmen Görüşleri (Elazığ İli Örneği)” isimli çalışmada ise görüşme yapılan öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinin eleştirel düşünme becerisini geliştirebileceğini ifade etmişlerdir.

“Yaratıcı Düşünme” becerisine kazanım boyutunda 2 defa (% 1.55), etkinlik boyutunda ise 7 defa (% 4.04) yer verilmiştir. Dünya, bilim, teknik ve teknoloji alanında hızla gelişmekte ve değişmektedir (Gürgen ve Bilen, 2005). Bu değişim hareketi insan yaşamını oldukça farklı bir şekilde etkilemiştir. Bu durum aynı zamanda toplumun ihtiyaç duyduğu insan modelini de etkilemiştir (Işık ve Saygılı, 2015). Bu bakımdan değişen dünya koşullarına uyumlu olacak ve değişime katkı sağlayacak yaratıcı düşünme becerisine sahip bireylerin yetiştirilmesi öncelikli amaç haline gelmiştir (Tok ve Sevinç, 2012). Çünkü yaratıcı düşünme becerisine sahip olan bireylerin hem içerisinde yer aldığı toplumun hem de tüm insanlığın gelişmesinde ve kalkınmasında önemli payı vardır (Ersoy ve Başer, 2009; Özerbaş, 2011). Yaratıcı düşünme becerisine sahip bireyler yetiştirmek için neler yapılabilir sorusu eğitimciler tarafından sürekli gündeme getirilmekte, eğitim programlarının hedefleri de bu doğrultuda değiştirilip geliştirilmektedir (Gürgen ve Bilen, 2005). Eğitim programları, bireylerin bilişsel yapılarını geliştirmeyi, zihinlerini çeşitli biçimlerde kullanmayı, kendinden önceki nesillerin yaptıklarını yineleyen değil yeni şeyler yapabilme yeteneği olan insanlar yetiştirmeyi hedefler (Yenilmez ve Yolcu, 2007). Eğitim programcıları tarafından yaratıcı düşünme becerisinin geliştirilmesi, okul öncesinden üniversiteye kadar olan bütün eğitim kademelerinde önemli bir amaç olarak görülmelidir (Özerbaş, 2011). Çağdaş ülkelerde zorunlu eğitime ve eğitim sistemine getirilen en temel eleştirilerden birisi yaratıcılık becerisinin gelişiminin engellenmesiyle ilgilidir (Yenilmez ve Yolcu, 2007). Bu açıdan eğitim sistemlerine yönelik en sert eleştiri “yaratıcılık” eksikliğidir (Özerbaş, 2011). Günümüz eğitim programlarından beklenen değişime açık, orijinal fikirler üreten, özgürce düşünen ve mevcut bilginin dışında düşünülmemeyen bilgiyi keşfeden bireyler yetiştirmesidir. Bunu gerçekleştirebilmek için de “eğitim sisteminde yaratıcılığı etkin kılmak gereklidir (Bal, 2014). Bu bağlam öğretim programı içerisinde yer alan yaratıcı düşünme becerisinin kazanım ve etkinlik boyutunda yeterince etkin kılınmadığı görülmektedir.

“İletişim” becerisine kazanım boyutunda 7 defa (% 5.42), etkinlik boyutunda ise 4 defa (% 2.31) yer verilmiştir. İletişim kurmak bireyin içerisinde yer aldığı topluma uyum gösterebilmesi için gerekli olan en önemli niteliklerden biridir. İletişim, insan ilişkilerinin ve yaşantılarının temelidir (Erözkan, 2013). Sözlü veya sözsüz her ne şekilde gerçekleşirse gerçekleşsin insanoğlu için vazgeçilmez bir olgudur (Küçük, 2012). Toplumsal hayatın her alanında bireylerin, toplumun diğer üyeleriyle olan etkileşimlerini düzenlemede, okuldaki başarısını, aile ve sosyal ortamındaki ilişkilerini belirlemede önemli bir etkiye sahiptir (Küçük, 2012). Sosyal bir varlık olan insanın toplumda var olabilmesi ve yaşamını sürdürebilmesi için gönüllü veya gönülsüz çevresiyle sürekli iletişim kurmak durumundadır (Çengelci, 2011; Küçük, 2012). Duygu, düşünce ve fikirlerini sürekli bir şekilde anlatma ve aktarma ihtiyacı duyan insanın iletişim kurmadan yaşaması daha doğrusu herhangi bir iletişim aktivitesi içinde olmadan yaşaması zor görünmektedir (Küçük, 2012). Bireylerin sağlıklı ve etkili şekilde iletişim kurabilmesi için etkin iletişim becerilerine sahip olması gereklidir. Bu bağlamda, Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın sağlıklı ve etkili iletişim kuran bireyler yetiştirmek için iletişim becerisinin alt becerileri olan; dinleme, sözlü ya da yazılı olarak kendini ifade etme, tartışma, bağlantı kurma, farklı perspektiften bakma, açık fikirli olma, başkalarının düşünce ve duygularını anlama, farklılıklara saygı duyma, görüşlerini gerekçelendirme ve ortak bir amaç çevresinde toplanma gibi becerileri öğrencilere kazandırmayı hedeflemiştir (MEB, 2005a). Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan konu, ünite ve öğrenme alanlarının iletişim becerisiyle ilişkili olduğu görülmektedir (Çengelci, 2011). Bu bakımdan

öğretim programının iletişim becerisini geliştirebileceği mümkün gözükürken kazanım ve etkinlik boyutunda iletişim becerisinin yeterli düzeyde yer verilmemesi dikkat çekicidir.

“Araştırma” becerisine kazanım boyutunda 17 defa (% 13.1), etkinlik boyutunda ise 41 defa (% 27.1) yer verilmiştir. “Eleştirel Düşünme” becerisinden sonra kazanım ve etkinlik boyutunda en fazla yer alan becerinin “Araştırma” becerisi olduğu görülmüştür. Yapılandırmacı anlayışla hazırlanan Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim programının öncelikli amaçlarından biri bireyin, bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşmasına, bilgiyi kullanmasına ve üretmede bilimsel ahlâkı gözetmesine, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri gözeterek araştırma-inceleme yapmasına destek olmak ve “yaparak-yaşayarak” öğrenmesine katkıda bulunmaktır (MEB, 2005b). Bireyin adeta bir bilim insanı gibi bilimsel süreç aşamalarını kullanarak araştırma yapacak olması ve bilimsel süreç aşamalarında deneyimlerini de kullanarak etkin olarak yer alması birey tarafından elde edilen bilgiyi daha önemli ve kalıcı kılacaktır (Doğanay, 2012). Yapılandırmacılık kuramının önemli temsilcilerinden biri olan John Dewey’e göre birey iyi bir işi yaparken öğrenmektedir (Yanpar, 2012). Bu nedenle bireylerin kendi kendilerine öğrenmelerini gerçekleştirebilecekleri etkinlikler içinde yer almalıdır. Nitekim öğrenme ve hatırlama konusunda yapılan çalışmalar, aktif olarak öğrenme süreci içerisinde yer alan bireylerin daha iyi ve kalıcı öğrenmeler gerçekleştirdiği söylemektedir (Doğanay, 2012). “Araştırma” becerisinin öğretim programı içerisinde yeterli oranda yer bulmadığı düşünülmektedir.

“Problem Çözme” becerisine kazanım boyutunda 4 defa (% 3.10), etkinlik boyutunda ise 12 defa (% 6.93) yer verilmiştir. Yaşam şartlarının gittikçe zor ve karmaşık bir hal alması toplum yapısının giderek değişkenlik göstermesi, teknolojik gelişmeler, siyasi, sosyal ve ekonomik krizler toplumun ve bireyin problemlerini artırmaktadır (Şahin, 2004). Bu bakımdan her birey ve toplum kendi sorunlarını çözebilme becerisine sahip olmalıdır (Ünsal ve Ergin, 2011). Çünkü problem çözme becerisi insanların bütün hayatları boyunca ihtiyaç duyacağı bir yetenektir (Aksoy, 2003). Bu nedenle yaşamları boyunca karşılaşacakları problemlerin üstesinden gelebilecek bireylerin yetiştirilmesi eğitim sistemlerinin ve öğretim programlarının öncelikli hedefleri arasında yer almıştır (Charles ve Lester, 1982). Bu bağlamda Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının temel yaklaşımına ve genel amaçlarına bakıldığında, topluma karşı sorumluluklarının farkında olan, düşünen, sorgulayan, soru soran, toplumun sorunlarına karşı duyarlı olan, karşılaştığı problemlere destekleyici ve geliştirici çözümler üreten, deneyimlerini kullanarak çevresiyle sürekli bir etkileşim içerisinde olan başarılı bireyler yetiştirmeyi hedeflediği görülmektedir (MEB, 2005a). Araştırma, inceleme, karar verme, yaratıcı düşünme becerilerine temel oluşturacak olan problem çözme becerisinin kazanım ve etkinlik boyutunda yeterli düzeyde yer verilmediği düşünülmektedir.

“Karar Verme” becerisine kazanım boyutunda 1 defa (% 0.77), etkinlik boyutunda ise 10 defa yer (% 5.78) verilmiştir. Karar verme becerisi her ne kadar ilk zamanlarda öğretilmeyen kendiliğinden ortaya çıkan bir beceri olarak görülse de (Baron ve Brown, 1991), ilerleyen yıllarda yapılan çalışmalar karar verme becerisinin öğretilerek kazandırılabilirliğini göstermiştir (Lewis, 1983; Mann, Harmoni ve Power, 1989; Schvaneveldt ve Adams, 1983; Simon, 1980; Strauss ve Clark, 1992; Taal ve De Carvalho, 1997). Bu nedenle bireyin hayatının tamamını etkileyecek olan karar verme durumunun etkili bir şekilde gerçekleştirebilmesi ve bireyin sağlıklı karar verebilmesi için karar verme becerisini geliştirmeye yönelik programlar hazırlanmıştır (Bal, 1998; Ersever, 1996; Şeyhun, 2000). Kişi hayatında çok basit ve olağan kararlar alabildiği gibi, sosyal, ekonomik, bireysel, eğitsel, siyasal ve mesleki kararlar da alabilmektedir (Çolakkadıoğlu ve Güçray, 2012). Nasıl karar verebilecekleri konusunda yeterince bilgi ve beceri sahibi olmayan bireyler, bir karar anında çoğu zaman çatışma ve kaygı yaşayabilmektedir. Bu tür kaygı ve çatışma yaşayan bireyler ise hatalı kararlar verebilmektedir

(MEB, 2005b) Bireyin karar verme becerisini kullanarak yaptığı seçimler bireyin hayatını olumlu yönde etkileyip onun mutlu olmasına ve hayattan zevk almasına katkıda bulunurken, karar verme beceriden yoksun bir şekilde yapılmış seçimlerin bireyin yaşamını olumsuz yönde etkileyip onun mutsuz olmasına ve hayattan soğumasına neden olmaktadır (Tekin ve Ulaş, 2016). Diğer bir ifadeyle bireyin yaptığı yanlış seçimler, bireyin hedeflerine ulaşabilmesine engel olabileceği gibi, onun istemediği bir hayatı yaşamasına da neden olabilir (MEB, 2005b). Bu yüzden hayatının akışını etkileyecek kritik kararlara imza atacak bireyin etkili karar verme becerisine sahip olması gerekmektedir (Aydemir, 2015). Karar verme becerisini geliştirmek ve kazandırmak Sosyal Bilgilerin önemli hedefleri arasındadır (Naylor ve Diem, 1987). Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında ortak beceri olarak yer alan karar verme becerisinin kazanım ve etkinlik boyutunda dengeli bir dağılım göstermediği ve yeterli düzeyde yer almadığı görülmektedir

“Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerisine kazanım boyutunda 2 defa (% 1.55), etkinlik boyutunda ise 11 defa (% 6.35) yer verilmiştir. Çağın getirdiği donanıma sahip, bilgiye hızla ulaşabilen, her geçen gün dijitalleşen dünyamızda topluma, dünyaya ve gelişen teknolojiye ayak uydurabilen birey ve vatandaşlar yetiştirmek devletlerin öncelikli amacı haline gelmiştir (Yeşiltaş ve Sönmez, 2009). Bilgi toplumunda bilgiyi arayan, ona ulaşmasını bilen, bilgiyi sınıflandırabilen, saklayabilen ve uygun ortamda değerlendirebilen insan modeli önem kazanmıştır (Kurudayıoğlu ve Çetin 2015). Bu bağlamda Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının genel amaçlarına bakıldığında; “Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.” “Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.”, “Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlâkı gözetir.” ifadelerine yer verilmiştir. Bu doğrultuda öğretim programının bilgi ve teknolojilerini kullanma becerisini kazandırmayı hedeflediği görülmektedir (MEB, 2005b). Ayrıca, 5. sınıfta “Gerçekleşen Düşler”, 6. sınıfta “Elektronik Yüzyıl” 7. sınıfta ise Zaman İçinde Bilim” ünitesine yer verilmiş ve bu üniteler içinde yer alan kazanım ve etkinliklerle ortak ve derse özgü beceriler kazandırılmak istenmiştir. Belirtilen üniteleri içerisinde detaylı bir şekilde barındıran “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanı; “Birey ve Toplum”, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” ve “Küresel Bağlantılar” gibi öğrenme alanları ile iş birliği içinde olmasına rağmen “Bilgi Teknolojilerini Kullanma” becerisinin öğretim programında düşük bir oranda kendisine yer bulması dikkat çekicidir. Bilgi teknolojilerini kullanma becerisi öğretim programı içerisinde yeterli düzeyde değildir. Bilgi teknolojilerini kullanma becerisine ilişkin elde edilen bulguların, Bulut ve Taşkıran (2014) tarafından yapılan “Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Programındaki Kazanımların Zihinsel Beceriler Açısından İncelenmesi” isimli çalışmanın bulgularıyla paralellik göstermektedir. Ünlü (2016) “Ortaokul Ders Programlarının; Bilgi, Medya ve Teknoloji Becerilerinin Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi” isimli çalışmasında Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının bilgi teknolojilerini kullanma becerisi açısından yetersiz olduğunu belirtmiştir. Aynı şekilde Semerci ve Yanpar Yelken (2010) tarafından yapılan “İlköğretim Programlarındaki Ortak Temel Becerilere İlişkin Öğretmen Görüşleri (Elazığ İli Örneği)” isimli çalışmada da görüşme yapılan öğretmenler ilköğretim programlarının mevcut haliyle bilgi teknolojilerini kullanma becerisini geliştiremeyeceğini ifade etmişlerdir.

“Girişimcilik” becerisine kazanım boyutunda 7 defa (% 5.42), etkinlik boyutunda ise 11 defa (% 6.35) yer verilmiştir. İnsanoğlu varoluşundan bu yana hayatı sürdürmek ve temel ihtiyaçlarını karşılamak için sürekli bir girişimde bulunmuştur (MEB, 2005b). Yaşanılan çağın şartlarına bağlı olarak girişimciliğin ve yaşam mücadelesinin şekli ve yönü sürekli değişmiştir. Basit el aletleri yapmalarından, üretime geçmelerine ve ticari faaliyetler başlatmalarına ilişkin her hareketin bir girişimcilik ürünü olduğunu söylemek mümkündür. Girişimcilik unsuru hemen her dönemde çok önemli bir işleve ve yere sahip olmuştur (Yüksel, Cevher, Yüksel,

2015). Nitekim Bilim, teknik ve teknolojide yaşanan hızlı gelişmelerin yanı sıra üretim ve tüketim alanında yaşanan değişim-dönüşüm toplumun yapısını yeniden şekillendirirken, toplumun bir parçası olan girişimci ve girişimciliğin değeri de değişmiştir (Yüksel, Cevher, Yüksel, 2015). Bu durum girişimciliğin önemini artırırken diğer yandan girişimcilik becerisine sahip olan bireye olan ihtiyacı da artırmıştır. Bu bağlamda birçok Avrupa ülkesi (Danimarka, Estonya, Litvanya, Hollanda, İsveç, Norveç, Galler, Avusturya, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Finlandiya, Yunanistan, Macaristan, İzlanda, Lihtenştayn, Polonya, Slovakya, Slovenya, İspanya ve Türkiye) girişimci bireyler yetiştirilmek için eğitim sistemlerini yeniden düzenleyerek, bireylerin var olan girişimcilik potansiyellerinin açığa çıkarılması ve geliştirilmesi hedeflemiştir (Akyürek ve Şahin, 2013; Avrupa Komisyonu Raporu, 2012). Erken yaşlardan itibaren kazandırılması ve geliştirilmesi önemli olan girişimcilik becerisini öğretim programında yer alan kazanım ve etkinlikler aracılığıyla ortaya çıkarılabileceği veya geliştirilebileceği göz önüne alındığında, girişimcilik becerisine öğretim programında düşük düzeyde yer verildiği görülmektedir.

“Türkçe’yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma” kazanım boyutunda hiç verilmezken etkinlik boyutunda 2 defa (% 1.15) yer verilmiştir. “Dil, bireyin çevresindeki olayları sorgulayarak karar vermesi, olaylara farklı açılardan değerlendirmesi, sosyalleşmesi, ortak temel ve toplumsal değerler oluşturmasında en önemli öğedir” (Özatalay, 2007). Bu bağlamda bireyin topluma uyumunun sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için dil becerisine ait olan dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma yapma gibi alt becerileri kazanması gerekmektedir. Bu nedenle Türkçe’yi doğru, güzel ve etkili Kullanma becerisi tüm derslerde kazandırılması gerekli olan ortak bir beceri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyin Türkçe’yi doğru, etkili ve güzel kullanma becerisini kazanması, olumlu yeteneklerle çevresindeki yerini alması, okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerilerinin gelişmesi Sosyal Bilgiler dersindeki başarısının temel belirleyicisidir (Karadağ ve Çengelci, 2011). Bu bakımdan öğretim programında yer alan kazanım ve etkinliklerde bu beceriye yeterli düzeyde verilmelidir. Semerci ve Yanpar Yelken (2010) “İlköğretim Programlarındaki Ortak Temel Becerilere İlişkin Öğretmen Görüşleri (Elazığ İli Örneği)” isimli çalışmasında görüşme yapılan öğretmenlerin ilköğretim programlarının mevcut haliyle Türkçe’yi doğru, güzel ve etkili Kullanma becerisini geliştiremeyeceğini ifade etmişlerdir.

“Gözlem” becerisine kazanım boyutunda 4 defa (% 8.52), etkinlik boyutunda ise 10 defa (% 4.04) yer verilmiştir. Bireye erken yaşlardan itibaren içinde yaşadığı, çevreyi, ülkeyi ve dünyayı daha yakından tanınmasına ve keşfetmesine katkıda bulunacak beceriler kazandırmak gerekmektedir (Demircioğlu ve Akengin, 2012). Bu bağlamda bireye kazandırılması gerekli becerilerden bir tanesi de gözlem becerisidir. Gözlem becerisi etkinlikler aracılığıyla bireye kazandırılabilir. Bunun için bireylere sınıf dışı etkinlikler yaptırılarak bireylerin dış dünyayı yakından tanınması sağlanmalı, toplumda meydana gelen olayların sebep ve sonuçlarının doğrudan bireyler tarafından tespit edilmesine fırsat verilmelidir (Aydemir, 2015). Bu sayede bireyler olayların içerisinde yer almakla ve birebir takipçisi olmakla gözlem becerisini daha kolay kazanacaklardır. Öğretim programında yer alan kazanım ve etkinliklerde gözlem becerisine yeteri kadar yer verilmediği görülmektedir. Oysa Birey ve Toplum, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Güç, Yönetim ve Toplum, Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler gibi öğrenme alanları içerisinde yer verilen kazanım ve etkinliklerin sayısı artırılarak mevcut durum düzeltilebilir.

“Mekânı Algılama” becerisine kazanım boyutunda 8 defa (% 6.20), etkinlik boyutunda ise 13 defa, (% 7.51) yer verilmiştir. Mekân bireyin üzerinde tüm eylemlerini sürdürdüğü bir faaliyet alanıdır (Öcal, 2009). Bu yüzden bireyin içinde yaşadığı çevreyi tanınması, algılanması, anlamlandırılması ve o çevreye uygun eylem gerçekleştirebilmesi için mekân bilgisine sahip

olmalıdır (Köşker, 2012; Öcal, 2009). Çünkü birey çevreleriyle etkileşime geçebilmek ve kendine ait doğal yaşam alanları oluşturabilmek için mekânsal düşünmeye ihtiyaç duyar (Uğurlu ve Aladağ, 2015). Mekânı algılama becerisine sahip bir birey, mekânla ilgili çizimleri iyi okuyabilir ve mekâna ait bilgileri kullanarak kâğıt üzerinde çeşitli çizimler yapabilir ve bir yeri, kâğıt üzerine çizilmiş hali ile karşılaştırabilir (MEB, 2005a). Mekânı algılama becerisi bireyin yaşamını sürdürebilmesi için erken yaşlarda kazandırılması gereken önemli bir beceridir. Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yer alan Tarih ve Coğrafya konularının öğrenciler tarafından anlamlı bir şekilde kavranabilmesi için mekânı algılama becerisine ilişkin kazanım ve etkinliklerin nicel ve nitel olarak artırılması gerekmektedir.

“Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisine kazanım boyutunda hiç yer verilmezken etkinlik boyutunda 6 defa (% 3.46) yer verilmiştir. Soyut ve karmaşık bir kavram olan zaman kavramı çocukların zihinlerinde hemen şekillenmez, zihinde kavranması ve anlamlandırılabilmesi için uzun bir süreç gerektirmektedir (Sarı, 2009; Şimşek, 2012). Altun ve Kaymakçı (2016)’ ya göre zaman ve kronolojiye ait kavram ve becerilerin çocuklar tarafından öğrenilme süreci 11 yıllık bir zaman dilimini kapsayabilmektedir. Yine bazı araştırmacılara göre bu beceri için 5-12 yaş aralığının kritik bir zaman dilimi olduğu belirtilmektedir (Friedman, 1991). Küçük yaşlardan itibaren kazandırılıp geliştirilmesi gerekli olan zaman ve kronolojiyi algılama becerisine öğretim programında yeteri nicelikte yer verilmediği görülmektedir.

“Değişim ve Sürekliliği Algılama” becerisine kazanım boyutunda 14 defa (%10.8), etkinlik boyutunda ise 14 defa (% 8.09) yer verilmiştir. Öğretim programı “Değişim ve Sürekliliği Algılama” becerisiyle bireyin farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemesini, geçmiş ve bugün arasındaki değişim ve süreklilik sürecini doğru algılamasını amaçlamaktadır (MEB, 2005b). Bireyin geçmişten günümüze sosyal, siyasal, kültürel, ekonomi, teknoloji vb. gibi alanlarda nelerin değişip değişmediğinin farkına varması, geçmiş ile bugün arasındaki farklılıkların ve benzerliklerin neler olduğunun bilmesi için değişim ve sürekliliği algılama becerisine sahip olması gerekmektedir (Özen ve Sağlam, 2010). Ayrıca Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yer alan tüm ünitelerin yanı sıra özellikle Tarih, Coğrafya, Ekonomi ve Bilim ve teknolojiye ilişkin konularının etkili bir şekilde öğretilmesi için “Değişim ve Sürekliliği Algılama” becerisine ihtiyaç vardır (Aydemir, 2015). Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda yer alan dokuz öğrenme alanından biri “Zaman, Süreklilik ve Değişim”dir. Bu öğrenme alanı diğer sekiz öğrenme alanının içerisinde dağılım göstermesine rağmen kazanım ve etkinlik boyutunda “Değişim ve Sürekliliği Algılama” becerisine yeterli düzeyde yer verilmemesi ve becerinin dengeli bir dağılım göstermemesi dikkat çekicidir.

“Sosyal Katılım” becerisinin kazanım boyutunda 11 defa, (% 8.52), etkinlik boyutunda ise 7 defa, (% 4.04) yer verilmiştir. Sosyal katılım becerisine sahip olan bir birey, toplumsal olaylara ilgi duyar, çevresinde ve içerisinde yer aldığı toplumun sorunların farkında olur, gerektiğinde hem kendi hem de toplumun iyiliği için harekete geçebilir ve topluma katkıda bulunabilir (MEB, 2005a). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının vizyonunda “... İnsan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, sosyal katılım becerileri gelişmiş..., sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen (MEB, 2005b) bireyler yetiştirmek istendiği, programın genel amaçlarına bakıldığında ise “Katılımın önemine inan, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri süren, insanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösteren” (MEB, 2005b) bireyler yetiştirmenin genel amaç olduğu belirtilmektedir. Bu denli önemli bir beceriyi kazandıracak kazanım ve etkinliklerin dokuz öğrenme alanı içerisinde dengeli bir şekilde dağıtılması ile becerinin kazandırılmasına katkıda bulunabilir. Sosyal katılım becerisinin mevcut haliyle kazanım ve etkinlik boyutunda yeterli bir düzeyde yer almadığı görülmektedir.

“Empati” becerisine kazanım boyutunda 1 defa (% 0.77), etkinlik boyutunda ise hiç yer verilmemiştir. Sosyal, ekonomik, siyasal sorunların giderek arttığı bir dünyada birlikte yaşanan tüm insanlara karşı sosyal duyarlılık gösterebilen insanlara ihtiyaç vardır (Arslan, 2016). Sosyal ve toplumsal sorunları şiddet ile çözmeye çalışan, ötekinin varlığından haz etmeyen ve eylemlerinin sonuçlarını kestiremeyen dar bakış açısından kurtulmanın en önemli yolu, bireylere küçük yaşlardan itibaren empati becerisi kazandırmaktır (Kabapınar, 2004). Empati becerisine sahip birey yaşadığı toplumdaki olaylara kayıtsız kalamamakta ve çevresindeki bireylerin yaşadıklarına hassasiyetle yaklaşmaktadır. Birlikte yaşadığı insanlara ve onların haklarına genellikle saygı göstermektedir (Arslan, 2016). Empatik anlayış günlük yaşamın hemen her kesiminde insanları birbirine yaklaştırma, iletişimi kolaylaştırma özelliğine sahiptir (Yüksel, 2015). Empati kurma becerisinin günlük yaşantı içinde yeri ve öneminin büyük olması, empatik anlayışın iletişim çatışmalarını engelleyerek daha olumlu ilişkilerin kurulmasını sağlamasıdır (Şenol, Pekşen Akça ve Çimen, 2012). Bireylerin birbirlerini anlamasına ve toplumların kaynaşmasına aracılık eden aynı zamanda bencilleşmenin önünü alarak iletişim çatışmalarının azalmasına imkân tanıyan empati becerisinin kazanım ve etkinlik boyutunda yeterli düzeyde yer almaması öğretim programı açısından önemli bir eksikliklerdir.

Sonuç olarak; Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan becerilerin tüm sınıflar düzeyinde dengeli bir dağılım göstermediği, ortak ve derse özgü becerilerden bazılarında az bazılarında çok yer verildiği görülmüştür. Kazanım ve etkinlik boyutunda bazı becerilere çok fazla yer verilmesi bazı becerilere de hiç yer verilmemiş olması birbirinin tamamlayıcı olan beceriler için olumsuz bir durum iken aynı zamanda öğretim programının ana felsefesiyle ve genel amaçlarıyla da çelişen bir durumdur. Bu durum ülkemizde öğretim programlarında becerilerine yönelik kazanım ve etkinlik yazma ve hazırlama işinin yeni bir alan olduğunu göstermektedir (Kaya, Artvinli ve Önal, 2007). Kazanım ve etkinlik boyutunda en az yer alan becerilerin derse özgü beceriler olduğu, en fazla yer alan becerilerin ise ortak beceriler olduğu görülmüştür. Bu durum aynı zamanda bazı becerilerin kazanım ve etkinliklerde karşılık bulamadığını ortaya koymaktadır. Diğer yandan ise aynı kazanım ve etkinliklerin birden fazla beceride karşılık bulduğu da görülmüştür. Ayrıca becerilerin kazanım ve etkinlikler boyutunda dağılımının hangi kriterler dahilinde yapıldığı bilinmemektedir. Bu sebeple öğretim programının ortak ve derse özgü beceriler açısından yeterli olduğunu söylemek oldukça zordur.

Elde edilen sonuçlar doğrultusunda, Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan kazanım ve etkinlikler ortak ve derse özgü becerilerin geliştirilmesini sağlayacak yönde yeniden hazırlanmalıdır. Öğretim programında az yer bulan ve hiç yer bulmayan beceriler yeniden düzenlenmelidir. Ortak ve derse özgü becerilerin dağılımı tüm sınıflar düzeyinde belli bir ölçüt dahilinde yapılmalı ve becerilerin nasıl geliştirilebileceğine yönelik açıklamalara yer verilmelidir. Ayrıca kazanım ve etkinlik boyutunda yer alan ortak ve derse özgü becerilerin kendi içerisinde dağılımı dengeli bir şekilde yapılmalıdır. Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ortak ve derse özgü beceriler açısından yeniden düzenlenip geliştirilmeli ve mevcut öğretim programı doğrultusunda hazırlanan Sosyal Bilgiler ders ve öğrenci çalışma kitapları beceriler yönünden yeniden gözden geçirilmelidir.

Kaynakça/References

Ata, B. (2012). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi: Demokratik vatandaşlık eğitimi* içinde (ss. 34-47). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Akdağ, H. (2009). Sosyal Bilgilerin Tanımı, Amacı, Önemi ve Türkiye’deki Yeri. R. Turan, A. M. Sünbül, H. Akdağ (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar- 1* içinde (ss. 2-24). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

- Aksoy, B. (2003). Problem Çözme Yönteminin Çevre Eğitiminde Uygulanması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 83-98.
- Akyürek, Ç. ve Şahin, Ç. (2013). İlkokul Öğretmenlerinin Girişimcilik Becerisine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, 17(57), 51-67.
- Altun, A., Kaymakçı, S. (2016). Zaman ve Kronolojinin Öğretiminde Bir Materyal: Zaman Şeritleri. *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 5(1), 157-192.
- Arslan, Y. (2016). Kim Daha İyi Empati Kuruyor-Empati Üzerine Mikro Bir Sosyolojik Araştırma. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6(2), 51- 64.
- Artvinli, E. (2010). Coğrafya Derslerini Yapılandırmak: Aksiyon (eylem) araştırmasına dayalı bir ders tasarımı. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (21), 184-218.
- Avrupa Komisyonu Raporu (2012). Avrupa Komisyonu Basın Açıklaması. http://europa.eu/rapid/pressrelease_IP-12-365_tr.htm. Erişim Tarihi: 04.08.2015
- Aydemir, M. (2015). *Ortaokul Sosyal Bilgiler Programında Öğrencilere Kazandırılması Hedeflenen Becerilerin Kazanım ve Etkinlikler İle Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alma Düzeyinin Belirlenmesi*. Yüksek lisans tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Aydemir, M. ve Adamaz, K. (2015). Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitaplarının Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki Beceriler Açısından İncelenmesi. *International Journal of Field Education*, 3(1), 106-119
- Bal, B. (2014). Türkçe Dersi Öğretim Programlarında Yaratıcı Düşünme. *Turkish Studies*, 9(9), 223-237.
- Bal, N. P. (1998). *Ergenlik Döneminde Mesleki Karar Verme Olgunluğunun İncelenmesi ve Mesleki Karar Verme Eğitim Programı'nın Etkisinin Araştırılması*. Yayınlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Baron, J., & Brown, R. V. (1991). Toward Improved Instruction In Decision Making To Adolescents: A Conceptual Framework And Pilot Program. In J. Baron & V. R. Brown (Eds.), *Teaching decision making to adolescents* (pp. 95–122). Hillsdale, NJ: Erlbaum Associates.
- Bulut, B., Taşkiran, C. (2014). Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Programındaki Kazanımların Zihinsel Beceriler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 2(2), 1-13.
- Charles, R. T. Lester, F. K. (1982). *Teaching Problem Solving: What, Why, How*. Palo Alto. CA: Dale Seymour Publications
- Çelikkaya, T. (2011). Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Becerilerin Kazandırılma Düzeyi: Öğretmen Görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(3), 969-990.
- Çengelci, T. (2011). Sosyal Bilgilerde İletişimin Yeri ve Önemi. R. Turan. K. Ulusoy (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* içinde (ss. 206-246). Ankara: Pegem Akademi
- Çolakadioğlu, O., Güçray, S. S. (2012). Çatışma Kuramına Dayalı Olarak Geliştirilen Karar Verme Beceri Eğitimi Psiko-Eğitim Grup Yaşantısının Ergenlerin Karar Verme Stillerine Etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 655-676.
- Demircioğlu, İ. H. ve Akengin, H. (2012). Zaman ve Mekâna İlişkin Becerilerin Öğretimi. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi: Demokratik vatandaşlık eğitimi* içinde (ss. 187-224). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

- Deveci, H. (2015). *Çocuklara Girişimcilik Kazandırmada Sosyal Bilgilerin Rolü: Bir Araştırma Örneği*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Doğanay, A. (2012). Etkin Vatandaşlık İçin Düşünme Becerilerinin Öğretimi. *Sosyal Bilgiler Öğretimi: Demokratik vatandaşlık eğitimi* (145-186). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Erözkan, A. (2013). İletişim Becerileri ve Kişilerarası Problem Çözme Becerilerinin Sosyal Yetkinliğe Etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 13(2)*, 731-745.
- Ersever, Ö. H. (1996). *Karar Verme Becerileri Kazandırma Programının ve Etkileşim Grubu Deneyiminin Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stilleri Üzerindeki Etkileri*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ersoy, E., Başer, N. (2009). İlköğretim 6.Sınıf Öğrencilerinin Yaratıcı Düşünme Düzeyleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2(9)*, 128-137.
- Friedman, W. J. (1991). The Development Of Children's Memory For The Time Of Past Events. *Child Development, 62*, 139-155.
- Gelen, İ. (2011). Sosyal bilgiler programındaki düşünme ile ilgili bazı ortak becerilerin kazanılma düzeyinin belirlenmesi. *On dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 30(1)*, 83-106
- Gürgen, E. T., Bilen, S. (2005). Müzik Alan Derslerinin Müzik Öğretmeni Adaylarının Yaratıcı Düşünme Becerileri Üzerindeki Etkileri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25(3)*, 325-338.
- Hayırsever, F., Kısakürek, M. A. (2014). Sosyal Bilgiler Ders Kitabının, İlköğretim Programında Kazandırılması Hedeflenen Beceriler Açısından Değerlendirilmesi. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi, 4(8)*, 23-42.
- Işık, A. D., Saygılı, G. (2015). Yaratıcılığı Geliştirme Tekniklerinin Öğrenilmesinin Yaratıcı Düşünme Becerileri Üzerindeki Etkisi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 133-139*.
- Kabapınar, Y. (2004). İlköğretimdeki Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Derslerinde Kullanılacak Bir Öğretim Etkinliği Olarak Resim Çizimi Yoluyla Empati. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 20*, 85-100
- Karadağ, R. ve Çengelci, T. (2011). Sosyal Bilgiler Dersinde Dil Becerilerinin Geliştirilmesine İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, 2(3)*, 49-59.
- Karadeniz, O., Eker, C., ve Burunsuz, E. (2015). Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Kazanımlarının Yapılandırmacı Öğrenme Kuramı İlkelerine Göre Değerlendirilmesi. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 10(3)*: 563-580.
- Kaya, N., Artvinli, E., Önal, H. (2007). "Sosyal Bilgiler Programına Göre Öğrenci Çalışma Kitaplarının Beceri ve Değerleri Gerçekleştirebilme Düzeyi", Hacettepe Üniversitesi, 15-17 Kasım 1. Ulusal İlköğretim Kongresi, Ankara.
- Köşker, N. (2012). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Mekânsal Biliş Yeterliliklerine İlişkin Düşünceleri. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks, 4(3)*, 161-173.
- Kurudayıoğlu, M. ve Çetin, Ö. (2015) Temel Beceriler ve Türkçe Öğretimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi, 3(3)*, 1-19.
- Küçük, M. (2012). İletişim Kavramı ve İletişim Süreci. E. N. Orhon U. Eriş (Ed.), *İletişim Bilgisi* içinde (ss. 2-19). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını

- Lewis, C. E. (1983). Decision making related to health: When could/should children act responsibly? In G. B. Melton, G. P. Koocher, & M. J. Saks (Eds.), *Competence to consent* (pp. 75-91). New York: Plenum Press.
- Mann, L., Harmoni, R. & Power, C. (1989). Adolescent decision-making: The development of competence. *Journal of Adolescence*, 12, 265-278.
- MEB, (2005a). Sosyal Bilgiler Dersi (4 ve 5. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu. <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx?islem=1&kno=38>, (10.08.2015)
- MEB, (2005b). Sosyal Bilgiler Dersi 6 ve 7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu. <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx/program2.aspx?islem=1&kno=39>, (10.08.2015).
- Mutluer, C. (2013). Sosyal Bilgiler Programlarında Yer Alan Beceriler Hakkında Sosyal Bilgiler Öğretmen Görüşleri (İzmir Menemen Örneği) Turkish Studies- International Periodical For The Languages. *Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(7), 355-362.
- Naylor, D. T. and Diem, R. (1987), Elementary and Middle School Social Studies. Random House, New York.
- Öcal, A. (2009). Sosyal Bilgiler Dersinde Mekânı Algılama Becerisini Yeniden Düşünmek. R. Turan, A. M. Sünbül, H. Akdağ (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar-1* içinde (ss.263-278). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Özatalay, H. (2007). *İlköğretim I. kademe Türkçe öğretim programında öğrencilere kazandırılması hedeflenen temel becerilerin ders kitaplarında kullanılmasına ilişkin durum çalışması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Özen, R., Sağlam, H. İ. (2010). İlköğretim Öğrencilerinin Değişim ve Sürekliliği Algılayışı. *Akademik Bakış Dergisi*, (22), 1-15.
- Özerbaş, M. A. (2011). Yaratıcı Düşünme Öğrenme Ortamının Akademik Başarı ve Bilgilerin Kalıcılığa Etkisi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(3), 675-705.
- Sarı, İ. (2009). Sosyal Bilgiler Derslerinde Zaman Becerileri. R. Turan, A. M. Sünbül, H. Akdağ (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar -1* içinde (ss.130-143). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Schvaneveldt, J.D., & Adams, G.R. (1983) . Adolescents And The Decision-Making Process. *Theory Into Practice*, 22 (2), 98- 104.
- Seferoğlu, S.S ve Akbıyık, C. (2006). Eleştirel Düşünme Öğretimi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (30), 193-2000.
- Semerci, N., Yanpar Yelken, T. (2010). İlköğretim Programlarındaki Ortak Temel Becerilere İlişkin Öğretmen Görüşleri (Elâzığ İli Örneği). *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, 8(2), 47-54.
- Seyhun, H. (2000). *Karar Verme Becerileri Eğitim Programının İlköğretim Son Sınıf Öğrencilerinin Karar Verme Becerilerine Etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Simon, H. A. (1980) Problem Solving And Education. in: Tuma T, & Reif R (Eds.) *Problem Solving and Education: Issues in teaching and research* (pp. 81–96)., Hillside, NJ; Lawrence Erlbaum Associates
- Strauss, S. S., & Clarke, B. A. (1992). Decision-making patterns in adolescent mothers. *Image: Journal of Nursing Scholarship*, 24, 69-74.

- Şahin, Ç. (2004). Problem Çözme Becerisinin Temel Felsefesi. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 160-171.
- Şenol, V. Pekşen Akça, R. Çümen, H. (2012). Lise Öğrencilerinin Duygudaşlık (Empati) Kurma Düzeylerinin Belirlenmesi. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 31, 1-11.
- Şimşek, A. (2012). İlköğretim Öğrencilerinde Tarihsel Zaman ve Kronoloji Becerileri. M. Safran (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (ss.94-115). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Taal, M., & De Carvalho, F. S. (1997). Stimulating Adolescents Decision Making. *Journal of Adolescence*, 20: 223-226.
- Taşkıran, C., Baş, K. Ve Bulut, B. (2016) Sosyal Bilgiler Dersinin Kendine Özgü Becerilerinin Kazandırılma Düzeyi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 1-19
- Tekin, S., Ulaş, A. (2016). İlkokul 4. Sınıf öğrencilerinin karar verme becerilerine ilişkin bir araştırma. *Qualitative Studies*, 11(3), 27-38
- Tok, E., Sevinç, M. (2012). Düşünme Becerileri Eğitiminin Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Yaratıcı Düşünme Becerilerine Etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 37(164), 204-221.
- Uğurlu, N. B., Aladağ, E. (2015). Mekânsal Düşünmenin Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Yeri ve Öğretmenlerin Bu Beceri Hakkındaki Görüşleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (32), 22-42.
- Ünlü, M. (2016). Ortaokul Ders Programlarının; Bilgi, Medya ve Teknoloji Becerilerinin Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(41), 373-380
- Ünsal, Y. Ergin, İ. (2011). Fen Eğitiminde Problem Çözme Sürecinde Kullanılan Problem Çözme Stratejileri ve Örnek Bir Uygulama. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 10(1), 72-91.
- Yanpar, T. (2012). Etkili ve Anlamlı Öğrenme İçin Kuramsal Yaklaşımlar ve Yapılandırmacılık. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi: Demokratik vatandaşlık eğitimi* içinde (ss. 51-76). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Yenilmez, K., Yolcu, B. (2007). Öğretmen Davranışlarının Yaratıcı Düşünme Becerilerinin Gelişimine Katkısı. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 95-105.
- Yeşiltaş, E. ve Sönmez, F. (2009). Sosyal Bilgilerin Öğretiminde Bilgisayar Kullanımı ve Bilgisayar Tabanlı Materyal Geliştirme. R. Turan, A. M. Sünbül, H. Akdağ (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar- 1* içinde (ss. 388-412). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yüksel, A. (2015). Empati: Tanım, Kapsam, Oluşum ve Gelişim. Y. Kabapınar (Ed.), *Empatiyle Gelişmek Empatiyi Geliştirmek: Çocuk ve Empati* içinde (ss. 2-42). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Yüksel, H. Cevher, E. Yüksel, M. (2015). Öğrencilerin Girişimci Kişilik Özellikleri İle Girişimcilik Eğilimleri Üzerine Bir Araştırma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1), 143-156.